

عملکرد نظام بانکی کشور در سال ۱۳۷۹

اداره بررسی ها و سیاست های اقتصادی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

معادل ۱۳/۲ درصد برخوردار شد و درمقایسه با سال ۱۳۷۸، به ۱۳/۴ میلیارد دلار رسید. همچنین، در این سال، مجموع دیون خارجی کشور با ۲۳/۲ درصد کاهش، از ۱۰۳۵۷ میلیارد دلار در پایان سال ۱۳۷۸، به ۷۹۵۲ میلیون دلار در پایان سال ۱۳۷۹ تقلیل یافت که علت اصلی آن را می توان بازپرداخت بخشی از تعهدات خارجی در قالب قراردادهای فاینانس و استمهالی برشمرد.

در سال ۱۳۷۹، درآمدهای عمومی دولت با ۱۳/۴ درصد افزایش نسبت به سال ۱۳۷۸، به ۱۰۴۶۴۱ میلیارد ریال رسید و در مجموع، عملکرد آن حدود ۹۷/۸ درصد رقم بودجه مصوب بود. در سال مورد بررسی، پرداخت های عمومی به ۱۰۸۳۱۶/۲ میلیارد ریال بالغ شد که نسبت به سال قبل، ۱۶/۳ درصد افزایش داشته است. در مجموع، با توجه به میزان درآمدها و پرداخت های دولت، در این سال بودجه عمومی با ۳۶۷۵/۴ میلیارد ریال کسری مواجه شد که عمدتاً از طریق فروش اوراق مشارکت و برگشتی ها، پیش پرداخت ها و سایر حساب ها تأمین گردید.

سیاست های پولی در سال ۱۳۷۹ عمدتاً در جهت تحدید تقاضا از سوی بانک مرکزی تنظیم شد و به مرحله اجرا درآمد. توجه اصلی در اجرای سیاست های پولی در سال ۱۳۷۹ تأمین رشد نقدینگی و تورم در محدوده مصوبات شورای پول و اعتبار بود. البته به علت مشکلات ناشی از تأمین منابع ریالی مورد نیاز بودجه، رشد نقدینگی در سال ۱۳۷۹ معادل ۲۹/۳ درصد بوده است که نسبت به رشد دوره مشابه سال قبل (۲۰/۱ درصد) افزایش نشان می دهد. در سال ۱۳۷۹ بدهی بخش

استمرار بهبود قیمت نفت در بازارهای بین المللی در سال ۱۳۷۹، شرایط مناسبی را برای بهبود بخش خارجی اقتصاد و همچنین وضعیت مالی دولت در اولین سال برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور فراهم آورد و در نتیجه، زمینه مناسبی برای اعمال برخی اصلاحات ساختاری، به ویژه اصلاح نرخ و بهبود بازار ارز فراهم شد و تورم را با کاهش قابل ملاحظه ای به پایین ترین سطح خود در دهه ۱۳۷۰ (۱۲/۶ درصد) رسانید. با ادامه وضعیت نسبتاً مناسب اقتصادی در سال ۱۳۷۹، برآوردها حاکی از آن است که رشد اقتصادی در سطحی بالاتر از سال ۱۳۷۸ و در حدود ۵/۹ درصد محقق شده است.

بررسی عملکرد بخش های مختلف اقتصادی در سال ۱۳۷۹ نشان می دهد که ارزش افزوده بخش کشاورزی - علیرغم بروز خشکسالی در سال قبل که دارای آثار منفی میان مدت در تولید این بخش بوده است - از رشدی معادل ۳/۸ درصد نسبت به سال قبل از آن برخوردار می باشد. همچنین، آمارهای مقدماتی نشان می دهد که عملکرد سایر بخش های اقتصادی، به ویژه بخش نفت، صنعت و ساختمان در سال ۱۳۷۹ نسبتاً مناسب بوده است و به ترتیب، از رشدی معادل ۹/۷ درصد، ۹/۶ درصد و ۸/۷ درصد برخوردار بوده اند.

در بخش خارجی اقتصاد، صادرات نفت و گاز و فرآورده های نفتی از رشدی معادل ۴۱/۸ درصد در سال ۱۳۷۹ نسبت به سال ۱۳۷۸ برخوردار بوده است. صادرات غیرنفتی کشور نیز با ۴/۵ درصد رشد، از ۳/۲ میلیارد دلار در سال ۱۳۷۸، به ۳/۹ میلیارد دلار در سال ۱۳۷۹ بالغ شد. واردات کشور در سال ۱۳۷۹ از رشدی

اشاره

مجموعه ای که به مناسبت هفته بانکداری، به عنوان موضوع اصلی این شماره فراهم آمده، عمدتاً در حیطه وحوش نظام بانکی کشور است و مشتمل است بر:

- یک گزارش از اداره بررسی ها و سیاست های اقتصادی بانک مرکزی درباره عملکرد کلی نظام بانکی کشور در سال ۱۳۷۹.

- یک مصاحبه اختصاصی با دکتر علی رضا شیرانی، مدیر عامل بانک سپه.

- ترجمه مقاله ای درباره کم و کیف سیستم های مالی اسلامی از مجله Finance & Development.

- یک تحلیل حقوقی درباره جعله، به عنوان یکی از عقود اسلامی مورد عمل نظام بانکی کشور.

- نگاهی کلی به گزارش عملکرد بانک ها در سال ۱۳۷۹.

در صفحات بعد مشروح این عناوین را خواهید دید. بانک و اقتصاد

مربوط به شرکت‌ها و مؤسسات دولتی در قانون بودجه سال ۱۳۷۹، معادل ۱۳۹۰ میلیارد ریال بوده است.

در این سال، در جهت اجرای ماده ۹۲ قانون برنامه سوم و به منظور تأمین شرایط رقابتی و در اجرای رهنمودهای کلی مصوب هیأت وزیران در زمینه یکسان‌سازی نرخ سود تسهیلات بانکی و ایجاد شفافیت در حمایت‌های دولت از بخش‌های مختلف اقتصادی، اولاً، در انتخاب نرخ سود تسهیلات اعطایی محدود در دامنه نرخ‌های هر بخش به بانک‌ها آزادی عمل داده شد و ثانیاً، به بانک‌ها اجازه داده شد که معادل ۲۰ درصد افزایش مانده تسهیلات برنامه‌ریزی شده برای بخش غیر دولتی را با اولویت به بخش‌های تولیدی - اعم از سرمایه‌گذاری ثابت و سرمایه در گردش - و صادراتی در سال ۱۳۷۹ خارج از نسبت‌های مربوط به سهم بخش‌ها اعطا نمایند. همچنین، در این سال، در راستای ایجاد فرصت‌های شغلی جدید در قالب تبصره ۳ قانون بودجه کل کشور، مبلغ ۲۳۶۸ میلیارد ریال تسهیلات با اهداف اشتغال‌زایی و ایجاد و عرضه فرصت‌های مناسب شغلی، جهت اجرای پروژه‌های اشتغال‌زا اختصاص داده است.

نهایتاً، سهم نسبی بخش‌های مختلف اقتصادی از تسهیلات اعطایی بانک‌ها به بخش غیردولتی به شرح جدول شماره دو.

جدول شماره دو

سهم نسبی بخش‌های مختلف اقتصادی از تسهیلات اعطایی بانک‌ها به بخش غیردولتی

نام بخش	سهم (درصد)
کشاورزی	۲۵
صنعت و معدن	۳۳/۵
مسکن و ساختمان	۲۹
صادرات	۸
بازرگانی داخلی، خدمات و متفرقه	۴/۵
جمع	۱۰۰

در سال ۱۳۷۹، در خصوص نرخ‌های سود انواع سپرده‌های سرمایه‌گذاری و نرخ‌های مورد انتظار تسهیلات اعطایی در بخش‌های مختلف اقتصادی تغییری ایجاد نشد.

همچنین، باتوجه به ماده ۵۶ قانون برنامه سوم، نرخ سپرده قانونی سپرده‌های قرض‌الحسنه (پس‌انداز) نزد بانک‌ها حداکثر در سطح ۲۰ درصد تعیین شد و در سایر نرخ‌های سپرده قانونی تغییری ایجاد نشد.

سیاست‌های ارزی و بازرگانی خارجی

در سال ۱۳۷۹ نیز مانند سال‌های گذشته سیاست‌های ارزی و بازرگانی خارجی کشور مبتنی بر صرفه‌جویی‌های ارزی، توسعه صادرات غیرنفتی و ایجاد تعادل در بازار ارز

غیردولتی یکی از اقلام عمده مؤثر بر رشد نقدینگی بود.

سیاست‌های پولی در سال ۱۳۷۹

شورای پول و اعتبار در ابتدای سال ۱۳۷۹ با لحاظ نمودن اهداف برنامه سوم توسعه در زمینه رشد تولید و لزوم کاهش رشد نقدینگی و تورم و چشم‌انداز مساعد ایجاد شده در این زمینه، اهداف پولی سال ۱۳۷۹ را تعیین و سیاست‌های مربوطه را تدوین نمود. بر این اساس، بانک مرکزی موظف شد که کل اعتبارات و تسهیلات ریالی سیستم بانکی در سال ۱۳۷۹ و نسبت اعتبارات و تسهیلات بلندمدت به کوتاه مدت و برنامه‌های اعتباری و تسهیلات نظام بانکی کشور را براساس میزان سپرده‌های جاری و سرمایه‌گذاری، پس از کسر تعهدات و سپرده‌های قانونی، به نحوی تنظیم و اجرا کند که اهداف رشد اقتصادی و مهار تورم برنامه پنج ساله سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تحقق یابد.

براساس قانون بودجه، افزایش سقف مانده تسهیلات تکلیفی بانک‌ها در سال ۱۳۷۹ با رعایت سایر تکالیف مصرح در برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، تا سقف ۵۴۰۰ میلیارد ریال مجز دانسته شد. از این میزان افزایش مانده تسهیلات، سهم بخش دولتی ۳۰ درصد و سهم بخش‌های تعاونی و خصوصی ۷۰ درصد می‌باشد. شایان ذکر است که تا پایان سال ۱۳۷۹، از میزان کل ۵۴۰۰ میلیارد ریال سقف تغییر در مانده تسهیلات تکلیفی (قانون بودجه سال ۱۳۷۹) به میزان ۳۸۸۰ میلیارد ریال طرح در بانک‌ها به تصویب رسید و از این میزان، معادل ۲۳۸۵/۶ میلیارد ریال نیز پرداخت شده است.

توزیع تسهیلات مصوب تبصره ۳ بین بخش‌های دولتی و غیردولتی مطابق جدول شماره یک می‌باشد.

جدول شماره یک

تغییر در مانده تسهیلات تکلیفی نظام بانکی در سال ۱۳۷۹ موضوع تبصره ۳ قانون بودجه

میلیارد ریال

شرح	دولتی	غیردولتی
تسهیلات با اهداف اجتماعی و فرهنگی	۲۳۰	۵۹
تسهیلات با اهداف اشتغال‌زایی	۰	۲۳۶۸
تسهیلات با اهداف خدمات تنظیم‌بازار	۰	۸۸
تسهیلات با اهداف تولیدی و زیربنایی	۱۳۹۰	۱۲۶۵
جمع	۱۶۲۰	۳۷۸۰

در سال ۱۳۷۹ سقف مجموع افزایش در مانده تسهیلات سیستم بانکی به شرکت‌ها و مؤسسات دولتی (شامل سقف بودجه و رسوب ناشی از تسهیلات اعطایی برای سرمایه در گردش آنها) به میزان ۴۷۰۰ میلیارد ریال تعیین شد. لازم به ذکر است که سقف تسهیلات تکلیفی

○ برآوردها حاکی از آن است کسه رشد اقتصادی در سال گذشته، در سطحی بالاتر از سال ۱۳۷۸ و در حدود ۵/۹ درصد محقق شده است.

○ تا پایان سال ۱۳۷۹، از مجموع ۵۴۰۰ میلیارد ریال سقف تغییر در مانده تسهیلات تکلیفی، به میزان ۳۸۸۰ میلیارد ریال طرح در بانک‌ها به تصویب رسید و معادل ۲۳۸۵/۶ میلیارد ریال آن نیز پرداخت شد.

عملکرد نظام بانکی کشور

در پایان سال ۱۳۷۹، نقدینگی با رشدی معادل ۲۹/۳ درصد نسبت به پایان سال قبل از آن، به ۲۴۹۱۱۰/۷ میلیارد ریال رسید. رشد این متغیر در سال ۱۳۷۸، معادل ۲۰/۱ درصد بوده است. طی دوره مذکور، سپرده‌های دیداری ۳۸/۱ درصد و سپرده‌های غیردیداری ۲۷/۱ درصد رشد داشته‌اند. نرخ‌های رشد متغیرهای مذکور در دوره مشابه سال قبل به ترتیب معادل ۱۵/۴ درصد و ۲۳/۷ درصد بوده است.

همچنین، در سال ۱۳۷۹ سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار با افزایشی معادل ۲۳۸۳۱/۶ میلیارد ریال (۳۰/۰ درصد) به رقم ۱۰۳۳۶۳/۶ میلیارد ریال بالغ شد. بررسی ترکیب نقدینگی در پایان اسفندماه سال ۱۳۷۹ حاکی از افزایش سهم پول در نقدینگی است، به طوری که سهم این متغیر از ۴۵/۰ درصد در مدت مشابه قبل، به ۴۵/۹ درصد در پایان اسفندماه سال ۱۳۷۹ افزایش یافته است.

بررسی عوامل مؤثر بر رشد نقدینگی در پایان سال ۱۳۷۹ حاکی از سهم قابل توجه خالص‌داری‌های داخلی (۲۸/۲ درصد) در رشد نقدینگی می‌باشد. در میان عوامل تشکیل‌دهنده داری‌های داخلی، مطالبات از بخش غیردولتی سهمی معادل ۱۸/۵ درصد را در افزایش نقدینگی دارا بوده است. همچنین، خالص‌داری‌های خارجی سهمی معادل ۱/۱ درصد را در رشد نقدینگی داشته است. مقایسه عوامل مؤثر در تغییر نقدینگی در پایان سال ۱۳۷۹ نسبت به دوره مشابه سال قبل نشان‌دهنده کاهش سهم بخش خارجی می‌باشد. در این دوره، خالص‌دهی دولت تأثیر منفی بر رشد نقدینگی داشته و جریان تسهیلات بانکی عمدتاً به سمت بخش غیردولتی هدایت شده است.

در سال ۱۳۷۹ مقایسه عوامل مؤثر بر تغییر پایه پولی نسبت به سال ۱۳۷۸، نشان‌دهنده سهم قابل توجه خالص سایر در بسط پایه پولی می‌باشد. این متغیر در مقایسه با دوره مشابه سال قبل افزایش یافته و در مقایسه با سهم سایر متغیرها بیشترین سهم را در رشد پایه پولی (۲۷/۰ درصد) داشته است. البته به علت کاهش خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی، در مجموع رشد پایه پولی تخفیف یافته و اثرات افزایش خالص سایر تا حدودی خنثی شده است. در این سال، همانند سال ۱۳۷۸، خالص‌دهی بخش دولتی به صورت یک عامل مثبت در کاهش بسط پایه پولی عمل کرده است. به استثنای اثر افزایشی خالص سایر، سهم قابل توجه بسط پایه پولی (۳/۸ درصد) مربوط به مطالبات بانک مرکزی از بانک‌ها می‌باشد.

بود. در این راستا، اقدامات زیر در جهت نیل به اهداف مذکور صورت پذیرفت:

براساس مصوبات قانونی و مقررات ارزی جدید بانک مرکزی نرخ ارز صادراتی (هر دلار معادل ۳۰۰۰ ریال) از ابتدای سال ۱۳۷۹ از نظام ارزی کشور حذف شد و به این ترتیب، اولین قدم در جهت حرکت به سمت یک نظام تک‌نرخ ارز برداشته شد. براساس مقررات فوق، صادرکنندگان می‌توانند ظرف سه ماه از تاریخ صدور کالا، گواهی سپرده ارزی را به منظور گشایش اعتبار اسنادی وارداتی به نام خود یا عرضه و فروش آن در بورس و یا فروش مستقیم آن به بانک‌های مجاز ارایه نمایند.

از دیگر تحولات سیاستی بخش خارجی اقتصاد در سال ۱۳۷۹ می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱- امکان تسویه پیمان واحدهای تولیدی دارای پروانه بهره‌برداری در مقابل واردات مواد اولیه و واسطه‌ای موردنیاز.

۲- حذف وثیقه پیمان برای صادرکنندگان نمونه و خوش‌حسابان.

۳- افزایش تسهیلات برای تمدید مهلت تسویه تعهدات ارزی.

۴- معافیت استفاده‌کنندگان از گشایش اعتبار اسنادی برای صدور کالاها و خدمات از ارایه وثیقه یا پیش‌پرداخت.

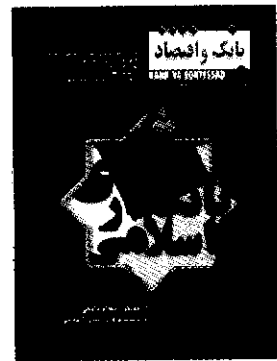
۵- متغیر بودن نرخ حداقل میزان پیش‌پرداخت برای گشایش اعتبارات اسنادی / ثبت سفارش بروات براساس نرخ اقلام صادراتی.

۶- امکان ورود مواد اولیه، قطعات و تجهیزات مورد نیاز واحدهای تولیدی در مقابل صدور محصولات.

۷- حذف سقف پیمان‌سپاری برای هر مرحله از صادرات.

۸- کاهش قابل ملاحظه میزان وثایق لازم و کارمزد صدور ضمانت‌نامه‌های شرکت در مناقصه و حسن انجام کار به منظور تشویق صادرات خدمات فنی و مهندسی.

۹- بررسی نرخ دلار در بازار رسمی (گواهی سپرده ارزی) و غیررسمی (آزاد) طی سال ۱۳۷۹ حاکی از آن است که ارزش ریال در مقابل دلار در بازار رسمی تا همراه تغییر عمده‌ای نداشته و از ثبات خوبی برخوردار بوده است، لیکن از همراه این سال، ارزش ریال سیر صعودی یافت، به طوری که متوسط ماهانه نرخ دلار در بازار غیررسمی از ۸۳۵۳ ریال در فروردین ماه، به ۸۰۰۴ ریال در اسفندماه تنزل یافت. مقایسه روند نوسانات ارزش دلار در بازار رسمی و غیررسمی نشان‌دهنده کاهش بیشتر ارزش دلار در بازار غیررسمی نسبت به بازار رسمی طی سال ۱۳۷۹ می‌باشد.

○ توجه اصلی در اجرای سیاست‌های پولی در سال ۱۳۷۹ تأمین رشد نقدینگی و تسورم در محدوده مصوبات شورای پول و اعتبار بود.

○ در سبب اولین گام در جهت حرکت به سوی یک نظام تک‌نرخ ارز برداشته شد.

انجام فعالیت‌ها و گشایش شعب موفقیت لازم را حاصل نمایند، مجوز فعالیت را دریافت خواهند کرد.

از دیگر اقدامات صورت گرفته در سال ۱۳۷۹ می‌توان به انتشار ضوابط فعالیت بانک‌های خصوصی (ایرانی و خارجی) در مناطق آزاد تجاری (مصوب ۱۳۷۹/۶/۱۳ شورای پول و اعتبار) تحت عنوان دستورالعمل اجرایی فعالیت‌های پولی و بانکی در مناطق آزاد تجاری، اشاره کرد.

یکی دیگر از مهمترین تحولات سیستم بانکی در سال ۱۳۷۹ حرکت در راستای اجرای ماده ۹۳ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در جهت تقویت پایه سرمایه بانک‌ها و افزایش توان حضور بانک‌های ایرانی در بانکداری بین‌المللی می‌باشد. براساس این ماده قانونی، به دولت اجازه داده شده است که در سال‌های برنامه سوم، حداکثر تا مبلغ ۵۰۰۰ میلیارد ریال اوراق مشارکت ویژه برای تقویت سرمایه بانک‌ها منتشر کند. شایان ذکر است که از سال ۱۳۷۹ مراحل اجرایی این ماده آغاز گشت و سهمیه هر بانک از این افزایش مشخص شد و مراحل مربوط به تدوین مقررات و مراحل حسابداری ثبت حساب‌ها در بانک مرکزی، بانک‌ها و خزانه به اجرا درآمد.

توضیح اینکه جداول منضم به این گزارش در دفتر مجله موجود است و علاقمندان می‌توانند با مراجعه به دفتر مجله از آنها استفاده کنند.

مانده تسهیلات نظام بانکی به شرکت‌ها و مؤسسات دولتی نیز با ۷۸۲۴/۱ میلیارد ریال افزایش، به ۵۵۷۳۱/۵ میلیارد ریال رسید. در این دوره، کل بدهی شرکت‌ها و مؤسسات دولتی به بانک مرکزی با افزایشی معادل ۴۵۰/۷ میلیارد ریال، به رقم ۱۴۲۵۹/۱ میلیارد ریال بالغ شد. از مبلغ فوق معادل ۸۱۳۸/۰ میلیارد ریال بدهی مربوط به مابه‌التفاوت نرخ ارز می‌باشد که ۵۷/۱ درصد کل بدهی شرکت‌ها و مؤسسات دولتی را تشکیل می‌دهد. طی سال ۱۳۷۹، تسهیلات اعطایی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی به بخش غیردولتی، بدون احتساب سود و درآمد سال‌های آتی، با ۳۰/۸ درصد افزایش، به ۱۵۱۵۴۴/۹ میلیارد ریال رسید. رشد این متغیر در دوره مشابه سال ۱۳۷۸ معادل ۳۷/۸ درصد بوده است.

فعالیت‌های بورس اوراق بهادار

روند فزاینده فعالیت‌های بورس اوراق بهادار که از دو سال قبل آغاز شده بود، در سال ۱۳۷۹ نیز ادامه یافت. در این سال، معاملات بورس از نظر تعداد سهام نسبت به سال قبل ۴۲/۲ درصد افزایش داشت و به ۱۶۸۱ میلیون سهم رسید، و ارزش معاملات نیز با افزایش قابل توجه ۷۵/۰ درصدی نسبت به سال قبل روبرو بود. همچنین، به دلیل افزایش ارزش جاری سهام منتشر شده، شاخص قیمت سهام نیز دستخوش تغییر شد و در پایان سال ۱۳۷۹ شاخص قیمت سهام نسبت به پایان سال قبل ۳۵/۰ درصد افزایش یافت.

در این سال ۳۲۷ میلیون سهم جمعاً به ارزش ۲۲۴۸ میلیارد ریال از سوی سازمان‌های دولتی و نهادهای عمومی در بورس عرضه شد که در مقایسه با سال قبل، از نظر تعداد سهام عرضه شده با ۳۴/۶ درصد افزایش روبرو بود و از نظر ارزش سهام عرضه شده نیز ۱۰/۵ درصد افزایش نشان می‌دهد.

سایر فعالیت‌ها

در فروردین ماه سال ۱۳۷۹، مجلس شورای اسلامی، تأسیس بانک‌های غیردولتی (خصوصی) را تصویب کرد و در آذرماه این سال ضوابط تأسیس بانک‌های غیردولتی توسط شورای پول و اعتبار ارایه شد. همچنین، در این سال، از سوی بانک مرکزی مجوز تأسیس به چند بانک خصوصی برای سال ۱۳۸۰ اعطا شد. این بانک‌ها پس از طی مراحل پذیرهنویسی و با گذشت شش ماه چنانچه در

○ بررسی ترکیب نقدینگی در پایان اسفند سال ۱۳۷۹ حاکی از افزایش سهم پول در نقدینگی است.

○ مانده تسهیلات اعطایی نظام بانکی به شرکت‌ها و مؤسسات دولتی در سال ۱۳۷۹ به ۵۵۷۳۱/۵ میلیارد ریال رسید.